

UVE JONZON

Svaki dan
u godini

4

Iz života Gezine Krespal

S nemačkog prevela
Biljana Pajić

Laguna

Naslov originala

Uwe Johnson

JAHRESTAGE 4

Aus dem Leben von Gesine Cresspahl

Copyright © Forth Volume: Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1983.

Translation copyright © 2021 S. Fisher Foundation by order of TRADUKI

Translation copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

Objavljivanje ovog dela podržala je književna mreža TRADUKI, koju čine Savezno ministarstvo za Evropu, integraciju i spoljne poslove Republike Austrije, Ministarstvo spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke, švajcarska fondacija za kulturu „Pro Helvecija“, organizacija „KulturKontakt Austrija“ (po nalogu Kancelarije saveznog kancelara Republike Austrije), Geteov institut, Javna agencija za knjigu – JAK Republike Slovenije, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Lihtenštajn, Fondacija za kulturu Lihtenštajn, Ministarstvo za kulturu Republike Albanije, Ministarstvo za kulturu i informisanje Republike Srbije, Ministarstvo za kulturu i nacionalni identitet Rumunije, Ministarstvo kulture Crne Gore, Ministarstvo za kulturu Republike Makedonije, Sajam knjiga u Lajpcigu i Fondacija „S. Fišer“.

traduki

**Svaki dan
u godini
4**

SVAKI DAN U GODINI

(jun 1968 – avgust 1968)

20. jun 1968, četvrtak

Probudili su nas tupi zvuci u parku, nalik pucnjima. Ljudi na autobuskoj stanici preko puta stoje, neprepadnuti. Iza njih se deca igraju rata.

Naš kiosk u 96. ulici stoji prekriven. Zbog smrtnog slučaja nema novina. Starac je bar mogao da dopiše da li je on sam taj mrtvac. I nedeljnici su prekriveni trošnom mušemom. Mušterije redovno prilaze, oklevaju tek nekoliko koraka pred zavežljajem koji liči na grob, povlače se u posramljenom luku. Niko ne pokušava da nešto ukrade. Oni koji su još sanjivi očekuju da na rukom ispisanom kartonu pročitaju: Zatvoreno u znak poštovanja prema... kome?

U podzemnom prolazu metroa dečko sa jarmulkom prolazi pored plakata za viski, tu je neko čak dvaput krasnopisom dodao: Jebo svinje jevrejske. Dečko drži glavu kao da ovo nije video.

Na stanici Grand central preostao je samo još jedan Njujork tajms. Vreme sunčano i prohladno. Zapamćeno sledeće: fotografija Adolfa Hajnca Bekerlea, nekadašnjeg nemačkog ambasadora u Bugarskoj, optuženog za saučesništvo u deportovanju 11.000 Jevreja u logor smrti Treblinka 1943. godine. Pošto pati od išijasa, leži na nosilima, u građanskoj odeći, između jastuka i ćebadi;

dva frankfurtska policajca ga brižljivo nose uz stepenice ka sudu. Frankfurt na Majni.

Ponekad se konačno razbuđivanje dogodi pored fontane ispred prolaza ka zgradi Grejbar. Danas tu vise dva gospodina, nagingu se naizmenično, dižu glave uvis kao kokoške, umrtvljuju svoj mamurluk.

Prosjak ispred vrata banke danas ima crvenu kantu za svog psa.

Oko trideset ljudi može da posvedoči da je misiz Krespal kročila u svoju kancelariju u 8.55, a radno mesto napustila tek u 16.05!

Frizer Bokaleti je u čitavoj toj nedelji za svoju misiz Krespal pronašao jedini slobodan termin, u četiri i petnaest tokom te pomerene pauze za ručak. U čekaonici sede ostale koje su zakazale, među njima dve dame koje obožavaju da se obraćaju jedna drugoj nežno i zabrinuto, zadovoljne jer su obe sigurne da je onoj drugoj ipak mnogo gore. To se pokazalo još prilikom bežanja, znate već, u Marseju. Misiz Krespal bi volela da sluša još tog nemačkog, ali sinjor Bokaleti je prozva užurbano, kako to inače ne radi. Nije njemu do uštede vremena dok ne dođe naredna mušterija, on bi da kuka o dugom putu do Barija, gde je drugačije nego ovde. Vine u vazduh dve šake pune sapunice, samo tako može da uzvikne: Signora, uccidere per due dollari? Ma!

(Đorđu Bokaletiju sa Avenije Medison traže da piše rubrici ličnih oglasa u Tajmsu – diskrecija zagarantovana: šta košta da košta, isplati se.)

Zakašnjenja na brzom koloseku Zapadne strane. Razglas krčeći obećava, svaki put sve brundavije: putnički staje na svakoj stanici, iza tako izopačenog glasa teško je zamisliti čoveka, a lokalni voz svakako mora tu da se zaustavi. Došla sam tek trećim vozom, u kojem nije moglo da se diše.

Deset minuta sam stajala pred plakatom na kojem je bio poziv Support Our Servicemen. Ispod toga je Morzeovom azbukom bilo ispisano SOS, a ispod fotografija na kojoj beli vojnik crnom donira krv. Podržite naše vojnike. Levo, ispod crvenog krsta: Pomozite nam da pomognemo. Prema pouzdanim informacijama Amande

Vilijams, ovaj plakat bi potajno trebalo da znači: Amerikanci su u Vijetnamu u velikoj nevolji.

Onda su se dve crkinje u gotovo sinhronizovanim pokretima okrenule oko svoje ose, pomerivši pritom i svoje susede, tako da sam mogla da stojim okrenuta leđima plakatu.

Na Brodveju je neki verovatno pijan crnac dobauljao u delikatesnu radnju i pozdravio vlasnika jednom rečju, ne znam je. – Ako vam se ne sluša, možete da se gubite odavde!, viknu on. Nastavlja da se tetura među vitrinama i sa odstojanja drži govor koji sad već niko više ne razume. Vlasnik posmatra neprijatelja, blago pogrljen, ruku poduprtih na pult, gleda ga ispod obrva, bez ljutnje.

Kod kuće Mari ima cveće. Nekada je tuce peonija moglo da se kupi za šest dolara. – Bila je tu jedna Portorikanka sa svojim malim detetom, od devet godina, i ta devojčica je htela iste takve, a majka je stalno govorila: *But they don't last, child!* Ali one ne traju! Tada sam pred vratima sačekala devojčicu i dala joj šest komada. Slažeš li se, Gezina? *Talk to me!* Razgovaraj sa mnom!

– Slažem se, Mari. A što uopšte cveće?

– Pa danas je Karšu rođendan. Jesu li ti u banci uzeli i pamćenje? Danas je Karšu rođendan!

U pošti se neko iz Evrope poziva na poznanstvo sa misiz Krespal i hteo bi to da ima napismeno, za neku proslavu. Po porudžbini.

21. jun 1968, petak

Juče su zvanično započeli manevri Sovjeta, Mađara, Istočnih Nemaca i Poljaka sa Čehoslovacima na njihovoj teritoriji. Prema informaciji Ivana I. Jakubovskog, maršala Sovjetskog Saveza, učestvuju samo komandni štabovi, signalne, transportne i pomoćne trupe. O trajanju nije bilo reči.

– Mari, šta je potrebno za javne izbore?

– Glasali su i u Meklenburgu? Zar nisu mogli da uzmu ono što je tamo bilo?

– Pa ako jednom bude tako, Mari. Šta je potrebno.

– Partije ste već imali, kao prvo. Kao drugo, ljudi u partijama moraju da pozovu ljude koji nisu u partijama. Njima moraju nešto da obećaju, ili više ili drugačije od drugih partija. Partija koja nije na vlasti mora takođe da ima dozvolu, kao i partija koja je na vlasti. Pošto partije ne mogu da pozovu sve ljude koji nisu u partijama, ostalima moraju da se obraćaju preko novina, letaka, plakata. Kad konačno dođe do izbora, kao treće im trebaju sudije. Oni vode računa samo o pravilima, kao što su dobrovoljnost, tajnost i tačan broj; ali partije ih zanimaju koliko i lanjski sneg. Onda ti još trebaju ljudi kojima nije svega dosta i koji uopšte hoće da glasaju. Ja ih znam nekoliko koje uopšte više nije briga.

– Ali granice su bile zatvorene počev od 30. juna 1946. Sovjeti to, doduše, jesu udesili u svoju korist, ali ipak u Kontrolnom veću sa zapadnim saveznicima. Čak bi i oni hteli da ljudi ostanu u Meklenburgu, da se spremno suočavaju sa svakodnevnim izazovima. U meklenburškom kalendaru su za 15. septembar bili upisani opštinski izbori. Mina Kepke do svog sudnjeg dana nije mogla da kaže šta je držala u ruci, osim ako to nije bio Dufenšpekov mekani vrat; pa ipak, i ona je rekla: Što bismo predali moć?

– Znam ko je pobedio. To već postaje dosadno.

– Vođi izbora SED-a u okrugu Gnec uopšte nije bilo dosadno. Bilo je nategnuto. Tih nedelja pred izbore često je imao osećaj kao da neko stoji iza njega, u mraku. Nije mogao da dokuči ko je to bio. Za njega i njegove prijatelje sve je išlo glatko, on bi rekao: bilo je ko bombona! Nije bio glup, naučio je lekciju iz januarskih opštinskih izbora u Hesenu, kad je SPD dobio osmostruko više glasova od njegove partije; okrug Gnec bio je jedan od prvih u kojima su socijaldemokrate odustale od sopstvene partije i ušle s njim u novu, na kraju je i centralni upravni odbor morao da shvati i da se povinuje ujedinjenju koje je dolazilo odozdo. Istupio je zube pričajući! Šta sve nije morao da obeća socijalistima: čiste procedure poslovnih regulativa, samo su na neki čudan način isterivali mak na konac; da se ne može svaka Lenjinova reč utkati u nemačku situaciju; u suštini, taj naročiti nemački put, demokratski, pa makar i samo dok kapitalistička klasa ne napušta tle demokratije, a onda

nažalost put revolucije, što su socijalisti smatrali suprotnošću demokratskom putu; sve obećano, zapečaćeno protokolom. To mu je na neki način dobro došlo; držao se uz drugove iz Krepelina, koji su još uvek imali da daju na potpisivanje odluku o ujedinjenju, prvom, pa drugom gradonačelniku i naposljetku šefu policije. Lade, tako se zvao. Krepelin su nazivali gradon o' postolari. I te kako je naučio lekciju. Tako je naišao na socijaldemokrate, koji su sazivali zajedničku sednicu s njim samo po naređenju sovjetskog mesnog komandanta. Neki su shvatili tek kada im je naređeno povlačenje iz predostrožnosti. Ipak, često su te večeri bile prijatne, pa čak i zabavne; u svojoj zbirci je imao potpise iz kojih se mogla pročitati pripita razdraganost votke. I sada si sa takvim vrtirepima u nekoj partiji, zbog nje si se odrekao naslova Nemačke narodne novine u korist naziva „Nova Nemačka“, više od polovine članova bili su bivši socijalisti u Jedinствenoj partiji; istini za volju, glasove koji su im bili namenjeni sami više ne bi dobili. Tada se umirio; ali zašto je onda imao osećaj da mu nešto tinja u zglobovima, kada su mu opštinski izbori samo promicali kroz misli i nisu se čak ni zadržavali u svesti?

– Strahovao je za svoj ugled, taj Gerd Šuman.

– Treba to drugačije da kažeš, Mari. Nije to voleo da čuje. Gerd je nekako na pogrešan način zvučalo mladalački, ako ne i dečje; a i od tog jednog sloga nije ostajalo skoro ništa kad ga je izgovarao Trostruki J. Zlata ga je u njegovom prisustvu, doduše kao da nije tu, nazivala drugom Ge-hatom. Osećao je da se obraćala njemu. A Šuman, šta je tu bilo čudno? Prosto je pozivalo na zaborav, i on sam često kao da je bio odeljen od takve greške od imena. Zato je „drug okružni upravitelj“ bilo podnošljivije, to ga je makar podsećalo na ono što je imao da uradi. (Kako bi se samo obradovao nadimku „Zajapureni“, da je samo saznao za njega!)

– Taj tvoj drug okružni upravitelj možda se plašio da ga neće izabrati!

– I zbog toga se ti budiš okupana znojem? U avgustu? U ovako hladnoj kući, debelih zidova, kao hotel Štat u Hamburgu, u sobi u kojoj je duvao vetar sa zapada? Može li takva briga da ti dođe u snu?

– Samo kažem, Gezina. U slučaju da birači razmatraju druga okružnog upravitelja i njegovu partiju za sovjetske nameštenike.

– Nemoj slučajno da si mu to rekla. Tada će iskolačiti one teške oči, potamneće od krvi koja navire u njih; učinila si mnogo više nego da si ga samo uvredila. Ranila si ga, istinski si ga udarila straga, tako su mu klonula ramena. Treba da ti bude žao, tako sladak mladić, ta crvenkastosiva tršava kosa na rumenom licu, sada su te nevine usne gorko stisnute. Gotovo bez nade, nepomično te pita ko još osim njega i njegove partije vodi računa o nacionalnom pitanju. Ne, da neko njega, baš njega, smatra spadalom!

– Ma izvini molim te. Samo se druži sa Sovjetima.

– Možeš to tako da kažeš. U savezu je s njima. Zna on. Zahvalan im je, i to ne na onaj građanski način, gde se računa samo materijalno. Naravno, i to će da ti učine. Ako ti treba auto, komandantura ti ga stavi na raspolaganje, sa sve vozačem, benzina koliko ti je potrebno, povrh toga dobiješ i bonove. Grim tu može dugo da čeka, demohrišćanin, kako se ispostavilo; uopšte ne dobija odmor za izborna putovanja, trebalo bi da već jednom dovede u red administraciju okruga. Ako ti se grupa građana u Demvisu ne čini baš čista ko suza, samo kaži, već u Sovjetskoj vojnoj administraciji biće precrtana iz registra. U Meklenburgu su bile 2404 opštine, liberali su priželjkivali 152 grupe građana; trebalo je da budu srećni što ih je bilo 65! 707 grupa su prijavili demohrišćani; zadovoljno mogu da kažu da su izgurali do kraja sa 237! Ali tvoja partija stiže svuda, tvoja Nova Nemačka se nalazi u svakoj radnji, iznad nje Dnevni pregled; i to u dnevnim izdanjima; pa zar sad još i Sovjeti treba da se izmrcvare sa nekim stvarima kao što su Novo vreme ili Jutro, koji ionako izlaze tek dvaput nedeljno? Isprva se zabezекneš kad tvoja partija dobije 800 tona papira za reklamu, dok za CDU i LDPD zajedno dodele tek 9 tona; a onda shvatiš. Šta već imaju da kažu. Šta već znaju. Prave stvari moraju među ljude, nećeš razočarati prijatelje; građanstvo se još trve sa mesnim komandantom oko odobrenja za okupljanja ili plakate, ti si tad već odavno protutnjao kroz pet sela. Imaš poverenje prijatelja. Ne treba da prilazeš svoje govore na odobrenje, u svakom slučaju

govoriš slobodno. I kad ostaneš da ležiš duboko u šumi na obali mora s pokvarenim motorom, ko će doći džipom da te traži, sa rezervnim kolima? Crvena armija žrtvuje vreme i ljudstvo da bi ti bezmalo na vreme stigao na sledeću sednicu u Bajdendorfu. I baš samo u komunistu prijatelji mogu biti sigurni da je po prirodi smrtni neprijatelj fašista; nije tu bilo ničeg za brigu, nije otuda mogao da dođe tremor koji mu se provlačio kroz mozak pre nego što zaspi, a ponekad i u pola noći.

– Pa na čemu on još treba da bude zahvalan, Gezina? Mislim, skoro kao da ti je na izborima pomagao Rokfeler!

– Na tome što je naučen kako da misli, pobogu. Crvena armija mu ne daje samo prostorije kod Alme Vite bez kirije, dozvoljava mu i da uzme hranu iz gradske službe za topli obrok, naposletku mu pokloni kožnu jaknu, par poludubokih čizama, pa neka su i nošene. Njegovo telesno blagostanje im nije dovoljno, od toga je hteo da se uzdrži iz nužde, sve dok su prijatelji vodili računa samo o tome da ti se glava ne ukoči kao iverku čeljust kad proguta tuce haringi. Čemu ga sve nisu naučili! Pa samo uzmi izraz predizborna borba. U početku ga je koristio za nešto što zaista postoji, pod čime svi podrazumevaju isto, da nikome ne pripada ništa više nego nekom drugom, što je prosto opis tvog sadašnjeg partijskog zadatka. Onda te J. J. Jenukidze pozove u gradsku većnicu, izvuče te usred posla, tih pet minuta nikad nećeš zaboraviti. Trostruki J. sedi, naizgled rezervisan, za praznim radnim stolom, iza njega portret Getea u formatu sto sa sto, pored njega gospođa doktorka Beze, koja dopunjuje svoje prihode držeci nastavu nemačkog u većnici. Oboje te pogledaju nemo, lukavo, kao da treba da se iznenadiš. Ali niko ne pući usne tako prepredeno kao Jenukidze, postavi ti jedno jedino pitanje, jednu reč samo, nemačku, i jednom zasnagda si razumeo svoj poseban udeo u izborima, ono borbeno, borbu, pa još i neprijatelje bez kojih se ne može; voleo bi da to objasniš Elize Bok, koja ti još jednom ravnodušno potura fasciklu sa potpisima i ne trudi se da shvati tvoje uzbuđenje. Jedva možeš da dočekaš polovinu sedmice na sednicama dok te lokalni gradonačelnik ne predstavi kao druga iz okruga, pa najzad smeš da počneš da

govoriš! Danima ne dolaziš u službu, dostupan si samo telefonski tu i tamo u selima oko Gneca, deset nastupa dnevno, a mogao bi i još jedan više, u jedanaesti ulaziš kao bokser i gde god da se probудиš, pored sebe pronalaziš ceduljicu celu izvrljanu idejama koje si mogao još bolje da izvedeš! Onda pomisliš: možda je to griža savesti.

– Tako pričaj, Gezina.

– Prva žetva na slobodnom tlu. Nemilosrdna eksploatacija junkerskih poseda od dvadesetih godina do oslobođenja. Obradeno 120.000 hektara više nego 1945. Crvena armija zaustavlja demontažu brodogradilišta Neptun u Rostoku, otvara nova radna mesta osnivajući SAG. Hanzeatsko brodogradilište Vizmar širi se na zemljište fabrike Dornije, sa brodogradilišnom opremom iz Ščecina. Ne samo danas, oduvek je Sovjetski Savez bratski pomagao. Isti taj sovjetski ledolamac Krasin, koji je leta 1928. spasao posadu srušene letelice Italija u ledu kod Špicbergena, oslobodio je zaleđene brodove kod Varneminda u zimu 1929, a među njima i železnički trajekt za Dansku. Ali ne radi se o Sovjetima, ne radi se o diktaturi proletarijata, već samo o Novom početku, izgradnji, savezništvu sa svim antifašističkim snagama, pa i građanskim, dokle god su iskrene. Zanimarivanje antifašističkih pobedničkih obaveza od strane Engleza i Amerikanaca, koji su ostavili naciste u administraciji, zaštitnoj policiji, kriminalističkoj policiji, žandarmeriji u Gnecu. Čišćenje zemlje. Parlamentarna demokratija, sa svim demokratskim pravima i slobodama za narod, pod zaštitom Sovjetskog Saveza.

– SAG.

– Sovjetsko akcionarsko društvo.

– Ne, kao upadica!

– Do as the Romans do. Koristiš građansku privrednu formu koju zatekneš.

– Ravnopravnost za ženu. Ženama se dodeljuje manje duvana na bonovima!

– Alkoholnih pića takođe. A, da. U tu svrhu je drug okružni upravitelj sa sobom nosio uvek po jednu paklu sa dve cigarete.

Bacio bi je otprilike u pravcu žene koja se žali, uzviknuvši kako su mu to poslednje! Ali prvo masovna izlaznost na izborima, pobjeda SED-a, već i zbog samog imena, a onda ćemo se baviti ovim pitanjem. Izgledao je ljupko kada bi sažaljivo slegao ramenima u kožnoj jakni i nasmešio se, pomalo bolno. Odrekao se svoje poslednje dve cigarete.

– Bio je nepušač.

– Da. Nabavljao je boksove cigareta kod marketendera Crvene armije.

– A onda je izgubio izbore.

– Onda je izgubio. Na opštinskim izborima 15. septembra LDPD i CDU su dobili skoro 25 odsto predatih glasova. Međutim, njegova partija je, zajedno sa prijateljskim Udruženjem za uzajamnu pomoć seljaka i ženskim odborima, izabrana tek sa 66 odsto. Svojski je bio poražen, sklonio se Trostrukom J. sa puta. Prvo veče je postalo podnošljivije tek uz piće. Ma koliko on sebe uveravao da je to u stvari bila borba, nije ga ubedljivo pobedio. Više od četvrtine ljudi u Meklenburgu nije mu verovalo. Povrh toga, razočarao je prijatelje. Sada je verovao da prepoznaje osećaj poslednjih nedelja: strah od neuspeha, slutnju poraza. Starijima bi laknulo što će makar znati šta će im se desiti; njemu, sa te njegove dvadeset tri godine, teško da je bilo pomoći.

22. jun 1968, subota

U Češkim Budjejevicama ima jedan biskup, šesnaest godina je bio raščinjen, tačnije, izbačen iz svoje biskupije, u kućnom pritvoru. Prošle nedelje ponovo mu je bilo dozvoljeno da služi misu u svojoj Katedrali Svetog Nikole, u prisustvu trojice predstavnika vlasti, koji su se ponašali naročito pristojno. Već u utorak ga je pozvala policija, zbog nekog muškarca koji je izgubio veliku sumu novca jer ga je brojao kraj otvorenog prozora voza. Da li bi čuvari zakona mogli da dovedu tog nesrećnika ne bi li od biskupa dobio utehu kakva u policijskoj stanici nije dostupna?

Takvu molbu državne moći, koja ga je (takođe u snagama od tri čoveka) deportovala marta 1952, biskup Budvajza smatra nadalasve radosnim simbolom svoje budućnosti u ČSSR.

Druge jeseni nakon rata Krespalova ćerka je prestala da naziva dobar dan gospodinu pastoru Brishaferu. Oduprla se trudu da se makar pravi kao da duhovnog velikodostojnika nije primetila. Dabome da ga je videla, kome on ne bi upao u oči. Nije bio mršav od prošlogodišnje gladi, činilo se da su mu logori nacista preoblikovali celo telo u izdanje prefinjene nemaštine, pantalone i jakne iz 1937. landarale su čak i od njegovih opreznih, gotovo krutih pokreta. Gezina je još oklevala da Brishaferu izričito uskrati pozdrav; povrh toga, pokazala je da ga je prepoznala, kao što se prolazi pored nečega na šta se naviklo, a što više nije upotrebljivo. Kako se Brishafer ranije snalazio bez ponosa i strogoće, pokušavao je neko vreme da klima glavom, prvi, iako stariji! Onda bi samo pogledao dete, bez prekora, bez zagonetnog izraza; detetu je povrh toga uspelo da u takvoj razmeni pogleda porekne bilo kakvo poznanstvo.

Jakov bi po pravilu ubrzo prepoznao kada bi Krespalova ćerka uvertela sebi kakve bube u glavu; samo mu uglavnom nije uspevalo da je razuveri. Jakov nije bio zadovoljan sobom kao glavom domaćinstva.

Domaćinstvo se smanjilo, tri glave je mogao da prijavi na popisu stanovništva, a uz to u rubrici „prijavljen, ali odsutan“ Krespal, Hajnrih. Rad nedeljom u NKVD-u u septembru učinio je svoje, a još više glasine koje su sve tragove pokušale da natovare na grbaču deportovanom gradonačelniku. Krajem septembra sve izbeglice su se iselile, čak i nastavnica iz Marijenvredera, koja bi se radije nastanila sa još dve porodice daleko odatle u šumskom području Verlih, pa se još i sama brinula o svom sinu, nego da nastavi da živi u blizini takvih opasnih sovjetskih neprijatelja. Služba za stanovanje nije nadoknadila te odlaske, a u međuvremenu su stalno naseljene izbeglice Jerihova na vreme upozorile novi talas sudetskih iseljenika na usamljenu kuću na Ciglarskom putu, tačno preko puta komandanture, mesto nebrojenih pretresa,

bezizgledno za bilo kakvu budućnost. Kao u ukletoj kući, Gezina je živela sama u svojoj odaji, u Krespalovoj velikoj sobi gospođa Abs, na drugoj strani hodnika Jakov. Pozadi su koristili samo kuhinju i povremeno jednu od ostava kao smeštaj za gospodina Krejherštama ili njegove poslovne saradnike. U domaćinstvo se pretvarala tek uveče; za doručkom je gospođa Abs pripremala užinu za njih dvoje, zatim bi se vrata zatvorila, sve dok svi ne bi došli s posla i iz škole, bez nadzora. Onda se ponekad moglo videti svetlo na onom mestu gde je Krespal ranije obavljao svoju pisaniju; tu je dete radilo domaće zadatke, gospođa Abs grebenala ovčiju vunu, a Jakov je, onih večeri kad nije bilo prekovremenih sati ili trgovačkih sastanaka, gledao u njih dve krišom, preko ruba svog ruskog rečnika, glava domaćinstva, nezadovoljan sobom.

Majka mu je predala kako zvaničnu tako i stvarnu odgovornost za domaćinstvo, još pre nego što je Krespal nestao, odmah pošto je istupio iz pokrajinske lutrije. Koliko god da ju je razočarao, trebalo je da poljoprivredna dobra u svakom slučaju pripadnu njemu. Nije htela ni reč da čuje o tome, čak su joj i pokušaji objašnjenja ili izvinjenja bili suvišni. Nakon kuvarskog posla u bolnici ostajalo joj je snage još za večeru i nešto malo čišćenja. On je odlučio da se zadrže na jednom detetu bez ijednog roditelja, u tuđoj kući, u meklenburškoj oblasti na selu sa ne više od par hvati bašte; neka on time upravlja. Imao je dovoljno godina. Neka bude odgovoran. Osim toga, ona je bila zauzeta čekanjem muža. Ni o njemu ni o Krespalu nije govorila kao o sudijama povratnicima koji bi ukorili Jakovljevu računicu. Što se nje tiče, Jakov je verovao da, ako i nije bila zadovoljna, barem je digla ruke. To čudno dete Gezina Krespal bila mu je nedokučiva. Brishaferu je na grobu Amalije Krojc pružila ruku. Eto tako, zato što su bili tu da pomognu prilikom oplakivanja? Smerno je sledila svog oca na prvo bogoslužje koje je taj Brishafer nakon rata držao, tek je četvrti put nakon svog krštenja bila u Crkvi Svetog Petra, kao i Krespal. Zašto onda ne i nakon toga? Pa bilo joj je tek trinaest godina; šta zna takvo dete šta je korist ili šteta evangelističke verske zajednice?

Video ju je kako pravi razlike. Ako je to što je pokazivala pojedininim odraslima uopšte bio prezir. Ako je uopšte i htela nešto da pokaže. Tu se povremeno sa doktorom Klifotom vraćala u voz, onda su u jednom kupeu zajedno jeli, pa još i hodali jedno pokraj drugog kroz celu Železničku ulicu, sve do ugla s pijacom, nisu pritom morali da razgovaraju, pa ipak su taj stari čovek i dete izgledali skladno. Saveznički. Odranije? Jakov to nije mogao da zna. Taj Klifot je bio učen čovek kao Brishafer, osoba za poštovanje. Zbog njega je izvodila gotovo neku vrstu naklona savijajući nogu u kolenu; Brishafera je ostavljala za sobom kao prazan izlog. Bila je jedna žena, Lujza Papenbrok, njena biološka baba, nju kad bi videla, prelazila bi na drugu stranu ulice. To je moglo da potiče još od navika iz vremena njenog oca; kao i uvek, nemoguće je znati. Ali Hajncu Volenbergu je dozvoljavala da je zaustavi. Samo zato što se sa njegovom Lizom vozila do škole? Zastajala je kad bi sreća Petera Vulfa, sa njim je razgovarala. Jakov je to mogao da vidi sopstvenim očima, pričala je o tome. Najčešće je bilo reči o Krespalu. Onda bi Jakov zatvorio usta i zadržao pogled na ćirilicom stupcu u svojoj knjizi; sumnjao je da će se vratiti. (Smatrao je da je taj Krespal mrtav.) Ako joj je bila potrebna uteha, mogla je da je dobije od onoga kome je to bio posao. A njemu nije htela da nazove dobar dan.

Jer se pristojna deca javljaju odraslima. Zar ne, Jakove?

Želeli bismo da naučiš takve stvari kako treba.

Jer nisi čak ni prišao blizu ljudima kao što je Štofregen.

Imali ste vi neke veze sa crkvom, Gezina. Ja sam to znao nakon godinu dana u Jerihovu.

Jesi išao nedeljom u Crkvu Svetog Petra ili kod Džonija Šlegela?

Gezina, pa nismo pripadali tvojoj okružnoj crkvi. Neću u Gneć samo zato što tamo svaka tri meseca dolazi neko iz Staroluteranske iz Šverina.

Nisam li išla s tvojom majkom na staroluteranska bogoslužjenja u Gneć? Vozila je do tamo. Ostajala tamo. Pevala s njima!

Štofregen je bio u nacistima. Taj je decu udarao. Brishafer je sedam godina bio po logorima. Izgubio četvero dece. I umesto da se odmori, ulazi u politiku.

Upravo.

Ne javljaš mu se.

Vodio je politiku sa Sovjetima. Sovjeti su zarobili mog oca. Brishafer nije spasao Krespala od Sovjeta. Nije ni pokušao.

Zar si tako podelila ljude? Na prijatelje, na neprijatelje? Zar su deca takva?

Kakvo si ti dete bio sa trinaest godina, Jakove?

U poslednje vreme je neshvatljivo Krespalovo dete imalo posla sa trgovinom na crno. Džoni Šlegel je mogao da istovari još dva džaka pšeničnog brašna na Ciglarskom putu kada se vratilo vozilo Gradske službe za merenje, uzdajući se u poštenje, čak i ako je Kegebajn u Papenbrokovom ambaru morao da dopiše nešto više gubitka Crvenoj armiji. Ili sebi. Ili nikome. Šta god da se desilo sa ova dva džaka na računovodstvenom putu, u stvarnosti su stajali u stražnjem skladištu neka dva dana: mislio je Jakov. Odjedanput, ta Gezina je zabranila preradu pšenice. Zato što je polovina pripadala Hani? njoj bi trebalo poslati njen deo od prinosa. Ne. Zato što je samo Gezina imala pravo da raspolaže sopstvenim vlasništvom? O tome je želeo da se posavetuje s njom. Baš ju je bilo briga za njegovo savetovanje, nije želela da se to prodaje. On joj je pokazao računnicu, prema kojoj se u tim džakovima nalazilo 6000 maraka koje mogu da istrunu. To je bilo 160 kvintala briketa. Od toga bi joj ostalo za jedan zimski kaput, konac za šivenje, hranu za stoku, pouzdanu švalju i na sve to još čitavo bogatstvo. Znao je nekoga ko je dao par zimskih čizama u njenoj veličini, doduše polovnih, za 560 maraka, za pšenično brašno, ali deset posto jeftinije. Bilo je to jedne večeri, u zimu 1946. godine, kada joj je rastumačio poslovno unovčavanje njenog prihoda od žetve, peć je već bila zagrejana ugljem dobijenim u zamenu za puter (četiri funte po kvintalu), u lampi je već gorelo ulje koje je nabavio za zimu (15 komada jaja).

Nije se ponašao naročito ushićeno u ovim proračunima jer bi ga takva transakcija dobrano koštala vremena, a da ne govorimo o putevima koje je trebalo preći; bilo kako bilo, želeo je da ih založi kao pravu kiriju u ovoj kući. Čak je bio siguran kako nije bilo potrebno da zvuči kao da popuje, hteo je bar da se nada da je tako; iznenada ovo dete skoči, aj' ti to shvati, zgrabi svoje školske sveske kao da joj ih neko otima nasilno, otrča. Vrata se zalupiše, a Jakov osta samo sa odmahivanjem glavom njegove majke, čiji je zlradi podsmeh bio upućen njemu, a uz to još dva Gezinina krika koja su ga prestravila. Nije to bilo zato što su bili nepravedni, već samo zato što su mu bili neshvatljivi. Zar su deca takva?

Jakov nije razumeo. Narednog jutra mu se dete izvinilo. Žvakala je zadihano. Pitala je: da li je on to iskreno mislio. To oko praštanja? pa to nije bilo ništa. Ne. To oko plana za zimu. Onda se to dete okrete licem ka prozoru, prkosno, dok ju je on vukao za kike, tako da je, kao stariji, najzad pusti i obeća na častan, jasno rezervisan način: Šta god želiš, Gezina.

Vilami na vodje?

Ne. Nije napisano viljuškom na vodi. Kako ti kažeš.

Bilo je to u nedelju pred pokrajinske parlamentarne izbore, tako da su imali dovoljno vremena da skiciraju plan prema kojem je pšenicu trebalo prebaciti u skladišta do sledećeg proleća. Dugo je Jakovu bilo neprijatno na takvim sastancima, zbog popustljivosti te Gezine. Zbog toga je imao osećaj kao da joj dere kožu s leđa. Ona je odobravala sve što je on hteo da uloži, bilo da su to đonovi za cipele, čista vunica ili potpaljivači za ugalj; bilo bi mu draže da se s vremena na vreme malo bunila. Utoliko se više prepao od njenog uslova, jedinog koji joj je slepo obećao: nije samo lista robe bila ono što njih dvoje međusobno dogovaraju. Pored toga treba da se posavetuje s njom o svakom trgovačkom putu, svakom partneru.

Smatrao je da je znatiželjna, kao što to i jeste slučaj s decom; pristao je u nedoumici. Ponešto je pokušao da uradi potajno; ova

Gezina je bila u stanju da ode kod partnera i postavlja pitanja. Bila je Krespalova ćerka, dobijala je odgovore, oni bi samo pali s neba kao neka poslednja potvrda. Nije moglo drugačije, morao je da joj ispriča sve u vezi s gospodinom Krejherštamom. Nakon toga, ovaj okretni veteran Baltičke flote jedva da je od firme Abs & Krespal dobio još slanine za koju bi zamenio ona ulja na platnu u svom Raznoeksportu, ma kako se njegovo poimanje umetnosti protivilo tome. Čak je i veza sa Velikim Knopom na neko vreme presušila, u stvari je Gezina načula čaršijske priče po Gnecu bolje nego što je Jakov to mogao iz Jerihova, Knop je pao, isuviše rano je želeo da pređe na trgovinu na veliko. Ipak NEP nije za svakoga mačji kašalj, Emil je to tek morao da shvati. Nesumnjivo je znala više o ljudima u Jerihovu. Tako je Jakov došao do Jehea, s kojim je bio prijatelj do jeseni 1956, tako je sa Peterom Vulfom sklopio poznanstvo, trajno i neraskidivo kako je to samo na ovom svetu moguće.

Jakov je čuo da su deca u školama u Jerihovu i Gnecu prodavala namirnice koje je trebalo da budu isporučene za školski obrok. Ipak, ova Gezina je htela da zna za svakog obučara s kojim je on započeo neki posao, za svakog advokata koji se priključio, čak i kad su imali mnogo više od dvesta funti pšeničnog brašna. Saznala je isuviše. Uletela je u poslove koji su bili opasni, i to ne samo za decu. Ne možeš tako pustiti decu da uče na sopstvenom primeru. Ne upravlja se tako domaćinstvom.

Zašto nije htela drugačije, ko bi trebalo to da dokuči?

Inače, možda je njena majka bila u pravu da takva deca iz porodice Krespalovih treba da uče za crkvenjake. Gezina je imala bube u glavi, on je toga postao svestan. Kako je razuveriti?

23. jun 1968, nedelja

U ponoć je američki rat u Jugoistočnoj Aziji postao najduži rat u istoriji Sjedinjenih Država, pod pretpostavkom da je revolucija završena britanskom kapitulacijom kod Jorktauna 19. oktobra 1781. Danas rat u Vijetnamu traje šest godina, šest meseci i evo već drugi dan.

Juče je na La Gvardiju stiglo petoro dece iz Vijetnama, u vojnoj letelici, ovde treba da ih smeste u bolnice. Dečaci se zovu Guen Bjen, deset godina, 8. januara pogođen metkom u leđa; Doan Van Jen, dvanaest godina, 4. marta povređen u raketnoj paljbi; Le Sam, jedanaest godina, opekotine trećeg stepena usled napalma 31. marta; Guen Lau, devet godina, od pre oko devet meseci nepokretan od kukova nadole usled pucnja, pogođen u kičmu. Novina Njujork tajms je fotografisala devojčicu, osmogodišnju Le Ti Tum, kako silazi niz stepenice u beloj pidžami, veselo i sa osmehom. Nije Tajms bliže prilazila. U tekstu dodaje da devojčica ima ožiljak preko lica i da još uvek ima nos, ali bez mosta. Bez nosnog spoja.

– Ne. Nosne kosti.

Jer se misiz Krespal vozi sa svojom ćerkom po gradovima i šumama severno od Njujorka, u vozovima, autobusima, taksijima, one pritom dele novine, jedna drugoj ispravljaju jezičke greške, dete ima pravo na obrazovanje. Trgovi su se stižali radujući se podnevu, u gradskom parku policajac na svom vrancu sedi nepomičan poput spomenika samom sebi, statua konjanika sa radio-vezom na uhu, u šumama teku potoci iz stena, tako bistri da bi mogao da piješ vodu iz njih bez straha od smrti. Te izlet, te poslovno putovanje. Kao i svake godine u ovo doba, za dete se mora obezbediti mesto gde će provesti letnji raspust, Mari ima pravo na raspust. U Nju Rošelu, u Mamaroneku, u Pikskilu posećuje gospodske letnjikovce, bungalove, kampove; jedino joj je bilo bitno koliko dugo ima da se vozi autobusom do Njujorka. Jer usaglasile smo se da će Prag trajati samo četiri nedelje, možda će hteti da ostane ovde i čeka. Ozbiljnim pregovorima muči nadzornika jednog gradilišta, koje bi deca koja su platila očigledno sopstvenim rukama trebalo da pretvore u mesto na kojem bi provela raspust, jer reklamna brošura obećava stvaralačke aktivnosti. Kreativne. Čoveku je baš neprijatno, očitog ga boli glava kad mora da misli na stvari poput vajarstva... ritmičkih aktivnosti... kurseva francuskog po kiši. 200 dolara mesečno. U kasno popodne Mari pronalazi kamp na moreuzu Long Ajlenda, udaljenom pola sata od Riversajd drajva, tamo za kasom sedi kršna dama, ne nudi ništa

stvaralačko, vojnički nabraja svoje ponude: kvadratura kampa, dva bazena, sportski nadzor, pedagozi sa tridesetpetogodišnjim iskustvom, linijski prevoz sa Menhetna i nazad, bodljikava žica koju nije moguće preskočiti i koja odvaja kamp od prirodne vodene površine opasne po život. Zbog vazdušnog saobraćaja na La Gvardiji preko puta, svaka dva minuta avioni poleću ili sleću: cena s popustom 35 dolara nedeljno.

Šest sati su nam se Amerikanci obraćali kao prijatelji, u mnogo većoj meri nego što to posao zahteva: ona učiteljica koja stvara pokretnu umetnost, vratar, taksistkinja, pa čak i onaj nesrećnik koji je trebalo da proda građevinsku pustaru kao dečji raj, samo zbog nešto malo vrlatne šume u blizini. Mašinovođa u jednom vozu ne samo da je pozvao Mari u svoju kabinu već je mogla da drži i ručicu i da pritisne dugme i šta ti ja znam kako to ide kad se ulazi u tunel tamo dalje ispod Nort Rivera. U Jonkersu su nas pustili u bar, iako su muški gosti upravo započeli svoju popodnevnu terevenku; vlasnik je hteo pred svima da izvede italijanske kulinarske čarolije koje se nalaze na natpisu, a doneo je picu, italijansku. U Jonkersu se Mari odlučila. Biće to vojni kamp. Preko puta La Gvardije.

- Znaš, zar ne? Misliš da me poznaješ? Kaži, Gezina.
- Četrdeset pet dolara za decu.
- Petnaest dolara ušteđevine nedeljno. To je šezdeset.
- Mari, taj komitet radi u ime „odgovornosti“.
- Nismo odgovorne ni ti ni ja. Je l' ti žao novca?
- Ne. Jedino što hoćeš to iz sažaljenja.
- Ne moram ja da postanem dete kakvo si ti nekad bila.
- Sažaljenje je pogrešno, Mari.
- Sažaljenje nije loše. Ako umirim svoju savest na četiri nedelje, to je onda praktično, zar ne?

24. jun 1968, ponedjeljak

Poznat je ishod meklenburških pokrajinskih izbora održanih 20. oktobra 1946. Jedinstvena socijalistička partija dobila je 45 mesta u

parlamentu, konzervativci 31, liberali 11, Udruženje za uzajamnu pomoć seljaka u Šverin može da pošalje 3 predstavnika, a za jednog predstavnika Saveza kulture demokratske obnove Nemačke nije bilo dovoljno glasova.

I u novoj izbornoj trci, koordinator izborne kampanje za okrug G nec obilazio je birače nesiguran, verovatno zbog svog septembarskog poraza. Povrh toga, taj se osećaj promenio. Naravno, još jednom mu je zapao počasni zadatak, ali ovog puta je bilo u pitanju nešto više od pukih opština, utoliko dublje je moglo i da potone. Odagnao je takav strah nakon što ga je prepoznao kao sopstvenu korist. Preostao mu je sličan osećaj, izvesnog nećeg što dolazi, nećeg što je moglo sve da upropasti. Taj osećaj mu je sedeo za vratom, kao da strepi iščekujući udarac. Od napada je svakako želeo da se odbrani, planirao je da istrebi neposlušnost iz korena, na tome je i izgradio svoju reputaciju; ali šta da radi u slučaju katastrofe? Na licu mu se video samo umor, iznutra se osećao tromo. Nije to bilo do brojnih ponavljanja svakog božjeg dana; ponavljanja su bila u redu, predstavljala su istinu. Pa šta je onda bilo?

Prilikom ulaska u Jerihov pomislio je da je tome nećemu uhvatio malecki krajičak. Bio je poslednji dan pred izbore, nijednom do tada nije nastupao u ovoj vetrovitoy zabiti koja sebe naziva gradom. Možda ga je grizla savest, utronjao se od tog Jerihova. Tu je Zlata živel a tri godine, u kući kapitalističkog trgovca na veliko, trebalo je da bude supruga fašističkog ubice i palikuće; on nije želeo da vidi kuću, štaviše, Zlatini svekar i svekrva bolje da mu budu što dalje od očiju. Muškarac, zvao se Papenbrok, dabome, u međuvremenu se silno obogatio kao trgovački posrednik, pod budnim okom Crvene armije, zaštićen njenom Novom ekonomskom politikom; time bi se pozabavio sa zadovoljstvom kad okrenu novi list. Odlučio je da ne pita za tog Papenbroka. Bilo je, doduše, nećeg privatnog u toj odluci; možda je u trenutku, ili barem do prebrojavanja izbornih rezultata, bilo dovoljno što takve slabosti nije priznao nikome sem sebi.

Stajao je leđima okrenut ka prozoru Papenbrokovog raščišćenog kontoara, inkognito, jer je mislio da je dovoljno neprepoznatljiv

bez kola, šofera i kožnog mantila. Žena koja se pored njega tiskala kroz vrata bila je Lujza Papenbrok, koja je ranije za takve obaveze mogla da pošalje kućnu pomoćnicu. Sada je morala lično da ide ulicom i da upozorava drugove, a iz hrišćanske obaveze i liberale, jer im Sovjetska vojna administracija opet nije odobrila listu kandidata. Čak je i Alfred Binmiler u roku od sat vremena saznao da je stigao neki stranac ostavivši auto sa šoferom i kožnim mantilom iz železničkog ambara.

Govornik ove večeri koračao je isprva niz ulicu, ležerno, kao neko ko želi da obraduje sebe kupovinom u tuđini, ali da ne mora da kupi nešto određeno. Ovde nikad nije moglo da se pojavi ono što je potajno nabavljao. Povrh toga, predmet straha mu nije bio poznat, dakle osećaj kao takav bio je nenaučan. Ovde je gradonačelnik bio iz matične partije, dok su oba savetodavna odbora bila demohrišćanska; prema tome, grad poslednjih nedelja nije dobijao puna sledovanja na bonove, ali sigurno da jeste skoro polovinu od onoga što je pisalo. To je već bilo od pomoći. A prijatelji su takođe koristili element građanske demokratije prema kojem francuski konzervativac amnestira političke neprijatelje ili nemački socijaldemokrata šalje cveće ćerki ratnog zločinca, što je obojici obezbeđivalo sigurne glasove; samo što je to bilo u dijalektičkom obrtu: nije bilo cveća, a umesto amnestije hapšenje. Naklapanja tog Otjea Štofregena upućena Gerdu Šumanu nisu mogla da budu tako duhovita na duže staze; on je na današnji dan odšrafio šine na pruži Gneć–Hernburg i odneo ih svojim nežnim učiteljskim rukama da se otpreme u Sovjetski Savez. Ni na papiru se nije štedelo; na gotovo svakom izlogu, svakoj kapiji, bio je zalepljen dovoljno veliki plakat.

Kada je pročitao prvi, bio je siguran da su njegove brige nastupile, javljale se, na licu mesta. Kakva je ukleta vukojebina taj Jerihov! Da je samo znao da nikad ne stupi nogom ovde.

Plakati su pozivali na predizborni miting, a potpisao ih je Alfred Binmiler u ime SED-a. Tekst je počinjao opisom osobe: Gerd Šuman, pripadnik nemačkog Vermahta, zatim preleteo u Crvenu armiju u Nacionalnom komitetu slobodne Nemačke,

23 godine, okružni upravitelj. Bilo je bezbroj plakata, sve jedan te isti. Kod ciglane se okrenuo, tamo na ulici prvi put stoji napisano ime, tabla na zidu groblja. Sigurno je bila glavna ulica, nije nosila ime generalisimusa Josifa Visarionoviča Staljina. Natpis je bio staromodan, ispisan goticom, slova bela na plavom, sve tako lepo i netaknuto, kao da je nekoliko godina stajao pod vunom u nekoj komodi.

Govornik večeri žurio je u povratku ka pijačnom trgu. Koji se zvao Pijačni trg.

Stajao je odmah desno, sa tog mesta ima gotovo potpun pogled na fasadu železničke stanice („većina Jerihovljana mora neizostavno da prođe pored spomenika“). Mogao je da vidi svog šofera na stepenicama, grejao je ruke ispod čaršava na kojem je crnom farbom bilo ispisano:

ZA MOMENTALNI ANŠLUS SOVJETSKOM SAVEZU!

GLASAJTE ZA JEDINSTVENU SOCIJALISTIČKU PARTIJU NEMAČKE (SED),

ali ne baš na sredini.

Sa Binmilerom se posvađao već nakon prvih nekoliko rečenica. Kao okružni upravitelj, bio je naviknut da ga pozivaju u salon, na meze, na čašicu. Kao drug i vođa predizborne kampanje nije ni znao ni za šta drugo do da su ljudi saglasni s njim. Taj Binmiler nije se odmicao od svog blatnjavog dvorišta ispred radionice, iz leve ruke mu je visio čekrk za kamione kao da je lak poput pera, a filcani šešir mu je ostao na glavi tako da je malo šta od njegovog lica moglo da se vidi, i zaista se ponovo zgurio nad svojim poslom.

– To na železničkoj stanici, to je provokacija! Gore je nego u Gnecu, tamo su slali razglednice sa tako tim stvarima kao što je: „Telegencijo, glasaj za SED! Za učene: ALI, na latinskom!“

– Ah.

– Ti bi da budeš drug!

– Mladiću moj, oli ti ne bi? Oli nećeš postat dil Sovjetskog Saveza?

– Zahtevam da ovo razjasnimo zajedno sa komandantom!

– Nimamo jedan, jemamo dva.

- Objasnićeš tamo te tvoje plakate, dragi moj.
- Ne moren tamo ić u ovin džipu. Takova je urdina.
- Nećeš ti, družo, još dugo ovde biti gradonačelnik!
- Neću, siguro. Jur san treći po redu.

Govornik večeri je još jednom zastao dok je brzo marširao ka Komandanturi, ugledavši natpis na radnji Petera Vulfa. Ime mu je otprilike bilo poznato, jednom je nabavio njegov karton iz spiskova starog SPD-a u Gneću. Član sve do zabrane 1933, kurirska služba, ilegalne radnje (na sopstvenu inicijativu), uhapšen tokom Musolinijeve posete Meklenburgu (Bicov-Drajbergen), od 1939. do 1940. (Zaksenhauzen), oslobođen vojske, još uvek nije priključen partiji. Verovatno aljkavost u knjigovodstvu. Bio je to muškarac koji se bližio šezdesetima, visok ali iskrivljen, kao da je nosač džakova a ne krčmar, ubledeo u licu, ali i dalje plavokos. U senci hodnika izgledao je samo masivno, slabašno, a napolju se nenadano ispostavilo da je snažan, mnogo neustrašiviji nego Binmiler. U stvari je Peter Vulf odmah zgrabio ašov, skinuo ga sa kuke i otišao da okopava baštu („naš je Pere dobar mladić, ma se koji put zaboravi ka da je blesav“). Ali ako kopaš i kopaš, nemaš slobodnu ruku kojom bi mogao da udariš.

- 'Bar dan, družo.
- Reče se Crljena fronta.
- Crveni front, družo.
- Nisan ti ja kamarad.
- Ali si član SP.
- Ča.
- Piše ti u kartonu. Samo treba još da se priključiš.
- O tin se moran svitovat.
- Da, pa hajde da se posavetujemo.
- Jok. Neka dojde Krespal.
- Šta ti je sad pa to?
- Naš poteštat.
- Binmiler ti nije po volji? Treba li da ga sklone?
- Krespal je oni koga smo tili. Sad je doša k van. Dovedite nan ga ovod. Ajde raspitaj se u Kumandi.

- Moraću to da uradim, gospodine Vulfe.
- Oli pitaj tu tvoju Zlatu, i ona to siguro zna!

Govornika večeri je možda potresla insinucija na Zlatu. Kako je mogao da zna da je Vulfova prisvojna jednina u stvari bila gramatička množina! Okružni upravitelj se, doduše, pomalo prešno najavio u Komandanturi, upravo zato što je okružni upravitelj, a verovatno nije bio dovoljno kulturan čim su gospoda rešila da ga ne puste. Na kraju krajeva, s političke tačke gledišta bilo bi pametnije da se rasprava vodila na administrativnom nivou, u skladu sa željom drugova Vendenih, koji su ulagali sve moguće drugostepene žalbe u vezi sa snabdevanjem njihove oblasti namirnicama, gorivom, građevinskim materijalom. Okružni upravitelj, prijatelj Trostrukog J., možda je malo preterao sa tonom kada je krenuo da im spočitava greške u političkom radu među narodom Jerihova. To, doduše, ni u kom slučaju nije moglo da opravda što su mu oduzeli pištolj. Tog trenutka sećao se kao pantomime. Dok je njega ometala jerihovska pogađalica koji od blizanaca sada vodi glavnu reč u političko-komesarskom, a koji u vojnom smislu, jedan ordonans ga je zapanjujućom pravilnošću obrnuo oko ose, raspojasao ga, izvadio kaiš, opasač, oružje. Dali su mu da čita vojnu naredbu o posedovanju oružja za nemačke civile, na nemačkom jeziku, dok je on uporno tvrdio da vlada ruskim jezikom u potpunosti, u slici i reči, pa i u pismu! Odveli su ga na Ciglarski put, uz čvrsto obećanje: Zahtev za kažnjavanje će u svakom slučaju biti prosleđen SMA u ruskoj verziji, ali zbog izbora tek u ponedeljak.

Kasnije mu se činilo da je pokušavao da nađe smeštaj u nekoj kući dijagonalno od Komandanture, neobično usamljenoj, toliko da mu se činilo da se nalazi daleko od ovog grada. Nije mogao odmah među ljude. To mu je zabranilo dete, devojčica od najviše trinaest godina, koja mu je iznova i iznova odgovarala u dve rečenice, nekad ih je spajala, a nekad razdvajala, na dijalektu, a po želji i na književnom jeziku: Ne more.

- Zašto.
- Rusi su tamo, priko.